

28/12

Geoffrey Dawson och Times

HUR SKALL man översätta "The policy of appeasement"? Försoningspolitik är det vackra ordet, eftergiftspolitik det fula, avspänningspolitik något mitt emellan. Ordet lär i sin moderna mening ha använts första gången av Eden år 1935; under de följande åren blev "appeasement" den officiella beteckningen på den politik som fördes mot Tyskland av Baldwin och framför allt Neville Chamberlain. I stort sett var ordet vackert eller åtminstone respektabelt fram till München

Bakgrunden till den engelska eftergiftspolitikens behandling i denna och en följande artikel av Herbert Tingsten i anslutning till nyligen utkomna arbeten.

Geoffrey Dawson (längst till vänster), Neville Chamberlain (i mitten) och lord Halifax (vå från höger) med jaktkamrater.

1938; sedan blev det inom ständigt vidgade kretsar ett fullt ord; efter världskrigets utbrott har det under många år snarast varit rent smådligt, ett uttryck av förakt för den på en gång eftergivna och misslyckade politik som ansetts möjliggöra Hitlers framgångar och tillika göra krig oundvikligt. Churchills memoarer är anklagelseskriften framför andra. Företrädarnas medgivanden och eftergifter blev för honom "en katalog av kapitulationer", "en rad milstolpar på vägen mot katastrofen"; "appeasement", skriver han, "uppmuntrade blott i alla sina former diktatorernas aggressivitet och gav dem större makt hos sina egna folk".

Det saknas inte biografier och memoarer — ämnet har ännu föga behandlats av den professionella forskningen — som försvarar eller åtminstone söker förklara vad som gjordes och underläts för tjuva år sedan. Fieldings

Chamberlainbiografi och Samuel Hoares memoarer hör till de viktigaste inläggen på den sidan. Kanske kan man i engelsk debatt finna en stegrad tendens till förståelse och förlåtelse under de senaste åren. Ett tecken därpå är det möjligt att finna i behandlingen av tidningen Times och dess redaktör Geoffrey Dawsons hållning. I den hittills senaste delen av Times officiella historia, utkommen 1952, framträder en bestämd kritik av tidningens "tyskvänliga" inställning på 1930-talet, och därmed förenas klander av Dawson. Nu har i en stor biografi (Geoffrey Dawson and The Times, Hutchinson, 30 shilling) John Evelyn Wrench försvaret Dawson: dels var han, på-

stas det, representant för en inom Englands ledande klass helt dominerande uppfattning, dels framstår denna uppfattning även i dag som den realistiska och rationella.

Innan jag ingår på detta problem skall jag emellertid stanna vid andra sidor av biografien och särskilt vid Dawsons ställning som Times redaktör.

Geoffrey Dawson, född 1874 i en provinsial medelklassfamilj, kom som stipendiat vid Eton tidigt in i förmåna och politiskt ledande kretsar. Han tycks från vaggan till graven ha förtjänat A i flit och uppförande; hans konservativa och imperialistiska åskådning utformades tidigt och förblev sedan stabil, självfallet och föga reflekterad. Efter examen i Oxford och tjänstgöring i kolonialdepartementet blev han under boerkriget lord Milners privatsekreterare och medlem av dennes ryktbara "Kindergarten", en grupp av effektiva, puritanska, vagt religiösa idealister, som i det brittiska väldet såg gudsricket på jorden och i Milner en av Englands största män genom tiderna. Medlemmarna av denna krets, som sedermera höll samman, kom i skilda positioner att utöva ett inflytande på engelsk politik som man får hoppas att någon historiker en gång skall klarlägga.

Genom Milner blev Dawson redan 1905 redaktör för tidningen The Star i Johannesburg, då liksom nu en av Sydafrikas främsta engelska tidningar. Dawson arbetade för Milners politik: för-

soning mellan britter och boer, intimt gemenskap mellan England och dess kolonier eller dominions. Med redaktörskapet för The Star förenades småningom posten som Times korrespondent. Därmed förmedlades övergången till platsen som chef för Times; denna post tillträdde Dawson 1912. Det är från denna tid biografien blir av stort intresse; genom att Dawson förde dagböcker, som flitigt och utförligt citeras, blir i själva verket Wrenchs bok lika mycket memoar som levnadsteckning.

Den första redaktörstiden blev jämförelsevis kort. Tidningens ägare var lord Northcliffe, och dennes maktlystnad, intrigmakeri och storhetsfantasier utvecklades alltmera i riktning mot ren galenskap. Konflikten mellan chefredaktör och ägare blev, trots att Dawson vid några tillfällen visade rätt stor undfallenhet, efter hand oförsonlig; Dawson höll på sin rätt att leda tidningen, och inför Northcliffes alltmera poc-kande direktiv tog han i början av 1919 avsked. Från detta skede är främst att anteckna att det var Dawson, inte som man länge trött Northcliffe, som ledde den kanske avgörande propagandaaktionen för ett regeringsskifte i december 1916. Sedan Northcliffe dött 1922 antog emellertid Dawson de nya ägarnas erbjudande att komma tillbaka med full politisk självständighet, och hans andra redaktörsperiod varade i över 18 år (1923—1941).

Dawson skrev i bästa Timesstil, lugnt, vänligt, balanserat, en smula ceremoniöst och högtidligt, då och då irriterande förnumstigt, stundom i formuleringar som genom precision och upphöjdhets förtjänar att kallas lysande. Han skrev emellertid inte mycket; under den andra perioden var rekordet 38 ledare på ett år. Att han helt ledde tidningen står emellertid utom fråga. Vid konferenserna med ledarskribenterna angav han ämnen och hur de skulle behandlas; en av hans kolleger klagade i ett brev över att direktiven tenderade att övergå till diktamina och att medarbetarna därigenom berövades lusten och glädjen att skriva personligt. I granskning och förbättring av redan skrivna artiklar var Dawson enligt kamraternas utsagor en mästare; gång på gång nämns i dagboken att han reviderat en "usel" ledare. Även i fråga om rubriksättning och redigering av viktigare nyheter

och korrespondenser var Dawson livligt verksam; han generade sig inte för att ändra eller stryka sådant som han fann politiskt olämpligt. Själv var han ständigt på jakt efter stora politiska nyheter — förändringar i regeringen, utnämningar, kommittébetänkanden, kabinetsbeslut. Att umgås med ministrar, höga ämbetsmän och diplomater var för honom en huvuduppgift; han var mera en dinerande än en skri-

Dawson och Stanley Baldwin.

vande redaktör, men de ständiga luncherna och middagarna ingick i arbetet. Officiella tillställningar av olika slag besökte han tråget i samma syfte. Ingenting var honom mera främmande än Northcliffes sats att tidningsmän bör undvika "sällskapande med de styrande". I motsats till företrädaren Delane (1841—1877), som arbetare på liknande sätt men gärna behandlades som en brukbar underhuggare, var Dawson en likställd medlem av denna politiska, diplomatiska och — i någon mån — intellektuella societet.

Times redaktörer har formulerat många skilda sentenser, användbara för tidningsledare av olika läggning och syn på uppgiften. Reeve skrev den berömda satsen att tidningsmännen — i motsats till statsmännen — som sin främsta plikt hade "att så långt möjligt upplysa nationernas samvete och att nedkalla världens vrede över vad som är falskt eller lägsinnat eller tyranniskt". Delane förklarade att det gällde "att för läsarna framlägga inte sådant som statsledningen önskar att de skall veta, utan sanningen så långt den kan klarläggas." Barnes skrev att en tidning "inte är ett organ genom vilket regeringen kan öva inflytande på folket, utan ett organ genom vilket folket kan få inflytande på regeringen". Ingen av dessa satsar skulle ha passat Dawson riktigt bra. Kanske kunde han instämma i Buckles något dunkla ord att en chef för Times inte bör skriva från sin egen synpunkt, utan alltid fråga sig "vad bör Times, med sin historia och sina traditioner, säga i detta fall". För Dawson var tidningen snarast en del av Englands styrelse, ett organ för traditionen och därmed för konservatismen, men också ett organ för England och därmed för den engelska regeringen gentemot världen.

Vad innebär, litet närmare bestämt, detta? Att Times var intimt lierat med de konservativa kretsarna, men samtidigt sökte bedöma läget från fall till fall och exempelvis gentemot labourregeringar var vänligt avvaktande, med önskan att paverka men också att medla och förklara. Att statsintresset ställdes helt i förgrunden, att publicisten skulle skriva som en politiker, med tanke på vad som just nu skall göras. Det sunda förnuftet och det

goda omdömet blir det framför allt eftersträfvansvärda, vilket alltid innebär ett tänkande på kort sikt, en ovlja mot passioner, stora förändringar, avlägsna syften. Det viktiga blir att sanda, kratta och ordna huset, inte att upp-röras över vad som händer på andra sidan viken eller att grubbla över hur faror som är fjärran skall övervinnas.

I denna anda arbetade Dawson med utomordentlig skicklighet och framgång. Han var en osynlig medlem av alla engelska regeringar från Lloyd George till Neville Chamberlain. Redskap för en viss regering var han aldrig; hans självständighet och hans oberoende står utom tvivel. Det stora inflytande han hade synes han ha utövat lika mycket genom personliga samtal med politikerna, främst premiärministerna, som genom tidningen (ehuru chefskapet för en stor tidning säkert var grunden för detta personliga inflytande). Den lösning som nåddes förkunnades i många fall samtidigt från regeringsbanken och Times. Gentemot utlandet framstod Times — i stort sett med rätta — som språkrör för regeringen. Då före utrikesministern lord Halifax i förordet till Wrenchs bok förnekar detta, kan man endast dra slutsatsen att han inte läst boken.

I många frågor intog Dawson en hållning som åtminstone hittills vunnit eftervärldens gillande, alltså ansetts riktig av ett flertal bland de få personer som funderat på saken. Han arbetade, för att ta några exempel, på att arbetarpartiet skulle få bilda regering 1924, för vidgad självstyrelse för Indien i början av 30-talet, för Hoare—Laval-planens förkastande 1935. I detaljfrågor har hans klokhet och vidsyn ofta prisats. Att han var övertygad demokrat och ogillade (ordet avsky passar honom inte) diktaturerna bestrids av ingen. Men han framstår som en av eftergiftspolitikens — låt oss stanna vid det hävdvunna ordet — mest systematiska och energiska förkämpar.

Denna hållning framträder först och främst i oavlåtligt försvar för regeringarna Baldwins och Chamberlains tyska politik; det var Times som på sommaren 1938 gav de första antydningarna om Tjeckoslovakiens styckande, och det var i Times som Münchenvtalet mest tveklöst berömdes. Till försvaret av den förda politiken kommer tendensen att översläta, förklara och förminska nazismens brott. Dawson skrev i ett brev den 23 maj 1937 att "jag gör mitt yttersta, kväll efter kväll, för att hålla borta ur tidningen allt sådant som kan irritera deras (tyskarnas) ömtåliga känslor"; han rensade rent av ut faktiska uppgifter för att inte reta den tyska statsledningen. Times kommentarer till händelserna inom detta område är ofta barocka. Ledaren efter Hitlers

massmord 30 juni 1934 är beryktad: "Hitler söker, vad man än må säga om hans metoder, ärligt att omvandla revolutionär hets till en moderat och konstruktiv insats och att hos de nationalso-cialistiska tjänstemännen framkalla en hög standard av plikt-uppfyllelse." Senare anslogs en hårdare ton inför juniavrättningarna, men avståndstagandet förblev förbluffande mildt. En helt dagsaktuell prägel har några menlösa ord i en annan ledare: "I strävandet efter samarbete är det inte behövt att uttrycka vare sig tillit eller misstro i fråga om Tysklands ärlighet...". Av dagboksanteckningarna framgår att Dawson privat lika väl som offentligt ständigt verkade i samma förmildrande anda.

HERBERT TINGSTEN